

Многа лица америчке књижевности

Амерички писци су хроничари и критичари историје и друштвених промена, од колонијалног доба, грађанског рата, великих светских ратова и оног у Вијетнаму

СТУДИЈЕ

Марина Вулићевић

Сако би волео да буде властник света – реченица је којом почиње роман *Нула* К Дона Делила и могло би да се каже да звучи врло „амерички“. И због тога што је то прича о животу после смрти, продужетку свеести, о новом буђењу у блаженству, о превазилажењу датости. Ако бисмо у том духу посматрали целу историју америчке књижевности, у оквиру нових теорија и покрета који је тумаче, она би представљала поново откривени свет који ће тек истражити сопствене оквире и могућности.

Велики је пут пређен од прича америчких староселелаца о настанку хармоничног света људи и животиња до пуританске Нове Енглеске, где је Бог, пре свега, био судија. Од крика песама америчких робова створитељу утешитељу и *Чича Томине каубе* од Харријет Бичер Стоу до песме Ленгстона Хјуза о рекама Конго, Нигер и Нил, уз које су продавани први робови. А затим и од идеалистичког повика борца за грађанска права Мартина Лутера Кинга *I Have a Dream*, па до постмодернизма и његовог односа према маргинализованим групама, те данашњих предвиђања да ће већ средином овога века етничке групе трећег света надмашити број „белаца“ у САД.

Дужте америчке књижевне путање дефилирају Мелилови одважни харпунери, који се рву са старозаветном немани, да би њихов митски однос према мору данас био тумачен кроз страх од нестанка свих малих и великих бића, и то од пластике! Обични, а велики људи Волта Витмена, који живе као „многи у једном“, доброшли су у нашем добу, јер су глас већине у потрази за пасошем и идентитетом.

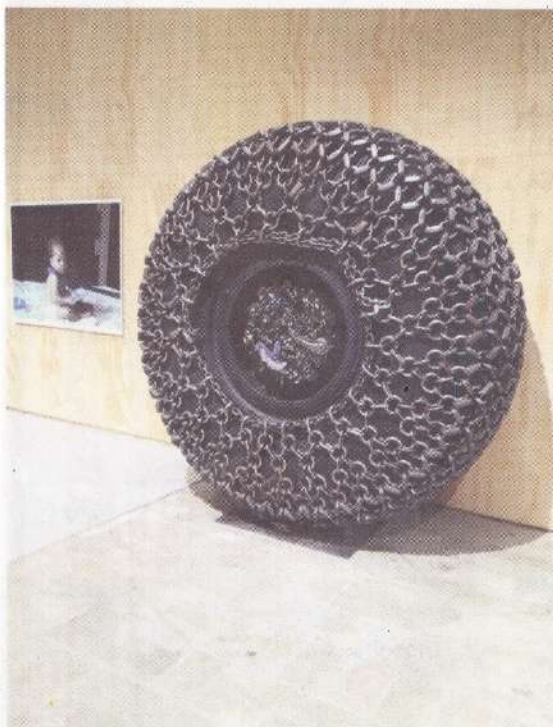
Већ је наступила пророчка жаловост Елиотове *Пусте земље* у критици западне цивилизације, света којим влада немоћни краљ, а деца се не рађају; где гуши суморност и проклетство великих градова, а миг помрачује садашњост. Ово осећање модерности живо је и кроз дело Томаса Пинчона, чији су ликови шифре без смисла, а историјска свест те прозе се „жртвује за технологију и масовност“. Амерички писци су хроничари и критичари историје и друштвених промена, од колонијалног доба, грађанског рата, великих светских ратова и оног у Вијетнаму. Историја се у делу Хемингвеја и Фишера да појављује кроз губитак и различите видове човековог пораза, док Вонегатов антиратни сарказам налик је на хинотисани посмртни марш.

Простор за нове гласове

Непоткупљива критичност Фокнеровог генија, проговорила је још средином педесетих: „Америчко небо које је некад било чисти рај слободе, амерички ваздух који је некад био живи дах слободе, сада врше огроман притисак на то да се те слободе укину уништавањем човекове индивидуалности као појединца, уништавањем последњих трагова интиме, без које човек не може да буде индивидуа.“

Један од првих критичара америчког материјалистичког сна, а суштинске неслободе, био је Марк Твен. Он је слику видео и много шире, противећи се мисионарском раду хришћана у Кини, британској улози у Бурском рату, америчкој експлоатацији Филипина, покољима ко-

је је спроводио краљ Леополд Други у белгијском Конгу. Твен је критиковао политичке завере у Њујорку, а био напредан за своје време у супротставља-

Артуро Цејфа, *Big Wheel*, 2018, 58. Бијенале у Венецији Фото М. Ђорђевић

Величину, плуралност и значај америчке, у оквиру светске књижевности, студиозно је дочарала проф. др Радојка Вукчевић у „Историји америчке књижевности“

њу борбама бикови и суровости сецирања још живих створења.

Величину, плуралност и значај америчке, у оквиру светске, књижевности студиозно је дочарала проф. др Радојка Вукчевић у *Историји америчке књижевности*, у издању новосадске *Академске књиге и Мајинце српске Друштва чланова у Црној Гори*. Ова књига представља и преглед америчке историје и културе од претколонијалног доба, стицања независности и стварања Сједињених Америчких држава до данас. Поред значајног простора који је посветила писцима мејнстрима ове књижевности, Радојка Вукчевић је отворила простор за нове гласове мањинских књижевности и поетике. Због тога, једна од главних одлика ове књиге јесте указивање на плуралност америчке књижевности и културе, која уважава приступе интердисциплинар-

них, родних, етничких студија, студије популарне културе, критичке и културне теорије, без којих је савремени приступ књижевности немогућ.

Пре свега, Радојка Вукчевић указује на то да сада говоримо о историји америчких књижевности, при чему се на уму имају различите традиције, естетике, чак и различита поимања књижевног у САД. Постмодерно доба релативизује чак и сам канон и сада се више не размисља о историји америчке књижевности као о повести која „обухвата строго утврђена ремекдела, о историји која се заснива на сигурном, договореном, већ о оној која почива на флексибилном и преговарачком становишту“. У корпус америчке књижевности улазе књижевности досељеника, усмена књижевност домородних племена, текстови нових ауторки.

Ова литература је, према запажању проф. др Радојке Вукчевић, дала чак десет нобеловаца: Синклера Лунса, Јушина О'Нила, Перл С. Бак, Вилијама Фокнера, Ернеста Хемингвеја, Цона Стајнбека, Сола Белоуа, Исака Башевиса Сингера, Чеслава Милоша и Тони Морисон, а

Натанијел Хотори и Херман Мелвил створили су два највећа романа америчког романтизма *Скервајино слово* и *Моби Дик*, који се, заједно са *Амбасадорима* Хенрија Џејмса, *Авесајаме, Авесајаме!* Вилијама Фокнера и *Воленом* Тонија Морисона најчешће сарствају у пет највећих америчких романа.

Процвет глобалног романа

Професор Лоренс Бијел, професор емеритус на Харварду, како наводи проф. др Вукчевић, сматра да „изучавање америчке књижевности сада карактерише разноликост приступа, као и разноликост истраживачких програма“. На Харварду се од деведесетих година негује приступ који превазилази националне границе, књижевно је сагледао у оквиру популарне културе. Изучава се роман *Волема* Тонија Морисона и *Црни Ајлајнџик* Пола Гилроја, који се „афроамеричком традицијом бави из перспективе дијаспоре“. Роман *Скервајино слово* Натанијела Хоторна Лоренс Бијел посматра не само из транснационалне већ и из имиграционе перспективе, а слично анализира и дела Хенрија Џејмса. У оквиру културолошких студија текст се посматра у односу на филм, а пајва се поклања и теоријама сексуалности. Међутим, како наглашава професорка Вукчевић, америчка књижевност се све више свјата у оквиру екокритике, која је почела да се развија деведесетих година, заједно са другим интелектуалним покретима и теоријама, каква је и постколонијална, а типично се у овом контексту односа човека и природе разматра већ поменути Мелвилов *Моби Дик*. Ови покрети „занимају се за питања културе као сегмента политичке економија“, али и за разумевање идентитета.

„То само значи да изучавање америчке књижевности сада прихвата стварност онакву каква јесте: плурална, мултивокална, многолика, критичка, педагошка...“ То само значи да Америка представља историјско биће, декларацију заједничког, али и низ универзалних принципа стратегију социјалне кохезије, збир социјалних протеста и метафору савремености, која укључује променљиве термине као што су прогрес, могућност, ново“, пише Радојка Вукчевић. Она посебно истиче процват глобалног романа, док се на Харварду изучавају „глобални писци“: Руџи, Конрад, Најпол, Тони Морисон, Амитаб Гош, Томас Пинчон, док се мења мапа света, а у поливаленту америчку књижевност бивају уврштена дела писаца из Африке, Јужне Америке, оних с Кариба.